

KUNSTHAUS GRAZ, AUSTRIJA

PETER PAKESCH*

sl. 1. Kunsthaus Graz, Landesmuseum Joanneum [LMJ]
Foto: Zepp-Cam, 2004.

sl. 2. Novi dio Kunsthausa [LMJ] oslanja se na lijevome uglu na Eisernes Haus, jednu od najstarijih čeličnih konstrukcija u Srednjoj Europi, 19.st.
Foto: Eduardo Martinez, svibanj, 2004.

sl. 3.-4. Model Kunsthausa u Grazu za slijepe osobe
Foto: Kunsthaus Graz

© Kunsthaus Graz, Austria

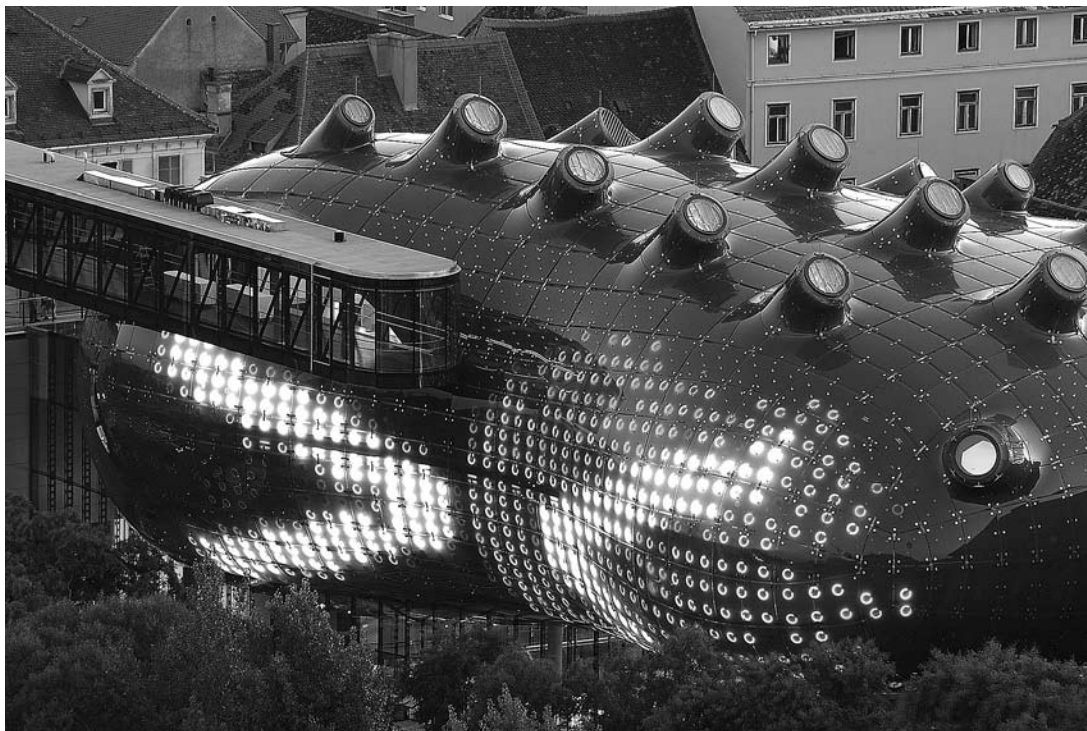
Govoriti o Kunsthausu u Grazu i o njegovoj arhitekturi uvijek je izazov određene vrste. No mislim da u shvaćanju arhitekture nije riječ samo o natjecanju s umjetnošću. To je potrební korak, naravno samo jedan od mnogih mogućih koraka, u razvijanju izložbenih prostora što nadilaze bijelu kocku, posebno u situaciji suvremene umjetnosti kakvom je mi shvaćamo: osim modernih parametara prema pronalaženju novih smještaja, novog okoliša i novog konteksta.

Na ovoj bih konferenciji mogao početi opisivanjem situacije u Grazu prije nego je izgrađen Muzej. Kunsthaus Graz dio je veće muzejske strukture, Muzeja Landesmuseum Joanneum koji postoji 200 godina. To je veliki kompleksni muzej, jedan od ranih zemaljskih muzeja Srednje Europe. Landesmuseum Joanneum bio je prvi javni muzej osim kraljevskih i aristokratskih zbirki. Osnovan je kao muzej namijenjen prirodnim znanostima i nekoj vrsti regionalnih studija, a potkraj 19. stoljeća postao je potpuno umjetnički muzej. Obuhvaća vrlo lijepu zbirku djela starih majstora – Alte Galerie, a od

sredine 20. stoljeća vrlo je aktivna Neue Galerie koja je u uskoj vezi sa Zagrebom, kao i s Ljubljanom i drugim mjestima u bivšoj Jugoslaviji.

Aktivnost Neue Galerie kao glavne umjetničke institucije u ovom dijelu svijeta započela je 1960-ih, prelazila je granice tijekom hladnoga rata postajući tako činiteljem povezivanja umjetničkih scena srednjoeuropskih i

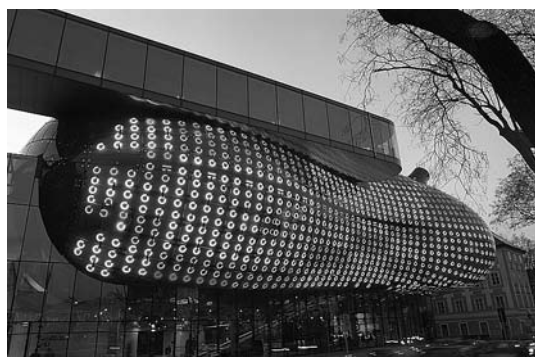

sl. 5. BIX Media Facade Kunsthhaus Graz
Foto: LMJ / Nicolas Lackner

sl. 6. BIX Media Facade [Night Alien
17/12/2003]

Foto: LMJ / Nicolas Lackner

© Kunsthhaus Graz, Austria

jugoistočnih dijelova Europe. Na tom mjestu mora biti spomenuta izložba *Trigon* kao vrlo važna točka, a postoji i vrlo vrijedna zbirka djela modernih umjetnika sa spomenutog zemljopisnog područja. Graz, koji je dotad bio provincijsko mjesto, nakon 1960-ih postaje vrlo aktivan na austrijskoj umjetničkoj sceni. Stoga su se glavne izložbe najprije postavljale u Grazu, a tek zatim u Beču.

Osim Neue Galerie, postojao je i Forum Stadtpark, udruga umjetnika koja je od 1967. do 1980-ih imala osobito jak program, a kasnije u 1980-ima pojavili su se Grazer Kunstverein i nekoliko drugih aktivnosti što su taj grad činile važnom točkom suvremene umjetnosti. Zbog svega toga posljednjih 30 godina sve je veća potreba Muzeja suvremene umjetnosti za velikom zgradom za izložbe. Raspravljalo se o trima različitim lokacijama budućeg muzeja, a nekoliko je planova prekinuto zbog političkih razloga i zbog reakcija javnosti. No kad se Graz kandidirao za europsku prijestolnicu kulture, projekt je ponovno pokrenut. Jedan od preduvjeta za kandidaturu bila je gradnja novog muzeja.

Tada su se i grad i regionalna uprava počeli uključivati u projekt, što je bila neuobičajena situacija. Muzej je obično državna ustanova kojom upravlja pokrajina (u ovom primjeru Štajerska). U primjeru Kunsthhaus Graz je učinio veliki napor da bi se uključio u muzejsku politiku. Za vrlo kratko vrijeme, u tri godine, proveden je natječaj i sagrađen muzej. Pobjedio je britanski tim Petera Cooka i Colina Fourniera, što je na određeni način bilo logično za jak arhitektonski potencijal Graza koji se razvio 1960-ih godina.

Arhitektonska škola Graza, kako se ponekad naziva, blisko je povezana s pokretom Archigram i sličnim bečkim eksperimentalnim pokretima. Stoga je bilo logično da arhitekt iz konteksta poput Archigrama pobijedi na natječaju za gradnju Kunsthhaus. To se pokazalo dobrom odlukom.

Do sad je to prva i jedina zgrada što ju je Peter Cook izgradio zajedno sa svojim partnerom Colinom Fournierom. Kunsthhaus je ekstremni kontrast tome baroknom dijelu Graza. No pri pomnijem promatranju taj osjećaj kontrasta nestaje: postoji neka vrsta vrlo rafiniranog pogleda na gradske krovove, a struktura (krova Muzeja) u svojim se smirenim oblicima dobro povezuje baš s mediteranskim oblicima toga baroknog grada.

Na lijevoj strani nalazi se zgrada iz 19. stoljeća, tzv. Eisernes Haus. To je jedna od najranijih čeličnih konstrukcija u Srednjoj Europi, vjerojatno trenutačno najstarija očuvana čelična struktura iz 1847. godine. Zapravo je "uvezena" iz Engleske (kao i projektanti Kunsthhaus). Bila je izgrađena kao bar ili kavana, više-manje središte za zabavu, krajem 19. stoljeća, a kasnije je postala dio robne kuće. Tijekom gradnje nove zgrade zaključeno je

sl. 7. Ulaz u Kunsthaus Graz, [LMJ]
Foto: Nicolas Lackner

sl. 8. Restoran u Kunsthausu Graz [LMJ]
Foto: Nicolas Lackner

sl. 9. Space04 / Kunsthaus Graz [LMJ]
Foto: Nicolas Lackner

© Kunsthaus Graz, Austria

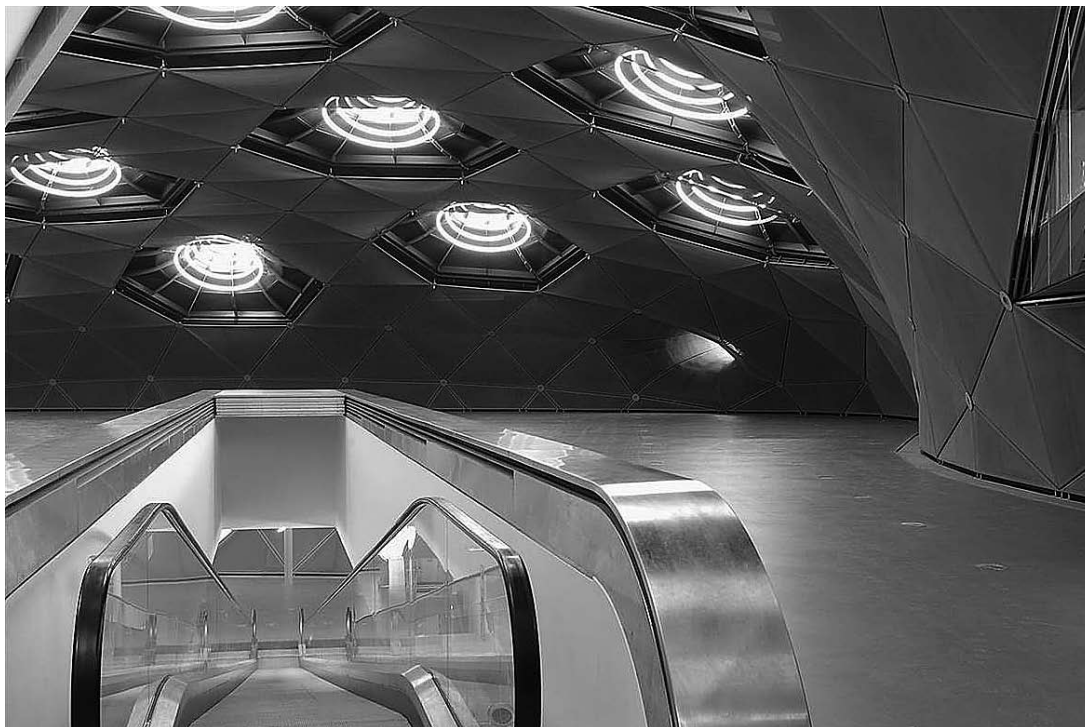
da je to vrsta vrlo dragocjene arhitekture koja se mora sačuvati te je restaurirana najpotpunije što se moglo. U ovome njezinu dijelu sada su uredi, izložbeni prostor i biblioteka fotografskog časopisa *Camera Austria* iz Graza, koji je među najbitnijim činiteljima prezentacije vizualnih umjetnosti u Grazu.

Camera Austria gotovo 30 godina redovito objavljuje svoj časopis, koji, po mojem mišljenju, pripada najvažnijim europskim časopisima o fotografiji i umjetnosti.

Jedna od ideja u vezi s Kunsthausom jest nastojanje da se u nj smjesti mnogo različitih aktivnosti i tako stvori umjetničko središte.

U jednu od ovih građevina što okružuju Kunsthaus, u Zgradu arhitekture Graza (House of Architecture of Graz), uselili su se mali muzej arhitekture i Grazer Kunstverein, a i Landesmuseum Joanneum tu je smjestio svoje administrativne odjele. U budućće će se na toj lokaciji zbivati sve više aktivnosti.

U Eisernes Hausu je i Medienkunstlabor, mjesto aktivnosti s novim medijima. Tu umjetnici ili kustosi ostvaruju nove medijske projekte u dvogodišnjim ciklusima, a sponzorira ih Kunsthaus. Na lijevoj je strani Medienkunstlabor te prodavaonica u ulaznome prostoru. Naša je prodavaonica, nažalost, premalena i u njoj ne možemo ponuditi na prodaju toliko proizvoda koliko bismo htjeli, što je pomalo sramotno. To se dogodilo zbog političkih razloga. Naime, pri planiranju muzejske zgrade 2001. godine nije sudjelovao nitko od predstavnika Muzeja. Tek je 2002., godinu dana prije otvorenja, odlučeno da će Kunsthaus biti dio veće strukture Landesmuseuma Joanneuma, a tada je planiranje, naravno, već daleko odmaknulo. U tom sam trenutku i ja imenovan. Kad sam imenovan, mnoge su stvari već bile utvrđene i nije bilo mnogo mogućnosti za promjene. Sigurno je uređenju prodavaonice i kafića trebalo pridati više pozornosti, tj. dokraja ga elaborirati. Za zgradu je najvažnije to što ima transparentno i svima dostupno prizemlje. Dok ste u prizemlju, ne plaćate

sl. 10. Space01 / Kunsthaus Graz [LMJ]
Foto: Nicolas Lackner

sl. 11. Space02 / Kunsthaus Graz [LMJ]
Foto: Nicolas Lackner

sl. 12. Needle / Kunsthaus Graz [LMJ]
Foto: Nicolas Lackner

© Kunsthaus Graz, Austria

ulaznicu i vrlo jednostavno možete ući u zgradu. Moramo uzeti u obzir i to da je zgrada u samome središtu grada, ali u njegovome lošijem dijelu. Ona je na "pogrešnoj strani" rijeke. U gradu su se uvijek strogo razlikovale dobra i loša, odnosno lijeva i desna strana rijeke. Ta je zgrada bila i svojevrsna mjera što ju je Grad poduzeo radi ravnoteže i sprečavanja te podjele. Kunsthaus je prva velika kulturna zgrada na "druvoj" strani rijeke. I to stvarno dobro funkcionira: cijelo se susjedstvo dobro razvija i lijepo je da se u tom dijelu pojavljuje nešto novo. To je svojevrsna prekretnica, mnoštvo mladih arhitekata, kreativnih studija, galerija, barova itd. dolazi i ostaje na području oko Kunsthausa. Prema tome, i na toj razini Muzej apsolutno ima smisla.

U lijevoj je zgradi administrativni odsjek te izložbeni prostor i knjižnica Camere Austrije. Prostor 03 uglavnom služi za obrazovne programe, sastanke itd. To je vrlo neobičan mali prostor koji dosta dobro služi za manje konferencije, obrazovnu djelatnost itd. Prostor 02 i Prostor 01 su glavni izložbeni prostori. Ti prostori, naravno, nisu jednostavni već su vrlo posebni. Riječ je

o osobitome arhitektonskom obliku što se uglavnom referira na Friedricha Kieslera i daljnji razvoj u arhitekturi koji ga slijedi definirajući prostor na novi način.

Dakle, smatram da najvažniji aspekt ovdje jest pitanje arhitekture i njezin cilj unutar naših projekata, prevladavanje bijele kocke. To je definitivno oblik koji prezentirajući umjetnost na nov način nadilazi bijelu kocku te pokušava primijeniti određenu vrstu mobilnosti koja je u ovom sklopu također vrsta mobilnosti na način kako svakom pojedinom izložbom definirate prostor. Čudno, sada otkrivamo da to stvarno nije tako velik napor, ne treba se mnogo mučiti kad izložbe definiraju vlastiti prostor. To je svaki put posve novi ambijent i nova definicija.

To je vrlo uzbudljivo, a meni je i velik izazov jer je situacija potpuno nova. Nikad ne prilagođujete izložbu zadanome prostoru, već prostor prilagodite onome što želite postići izložbom.

Liftovi su vrlo zgodni za dolazak u zgradu iz prizemlja. Oni također omogućuju drukčiji pristup prostoru i

Izložba: Chikaku. Vrijeme i percepcija u Japanu / Zeit und Erinnerung in Japan

Kunsthhaus Graz, 4. lipnja – 11. rujna 2005.

sl. 13.-14. Space01: Hiroyuki Moriwaki, *Lake Awareness*

sl. 15. Space01: Motohiko Odani, *Berenice*

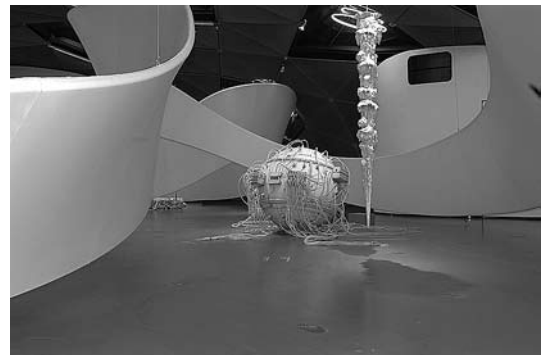
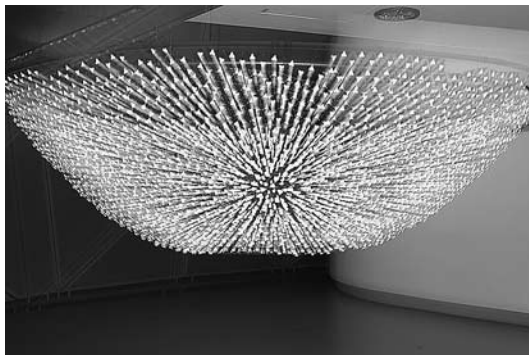
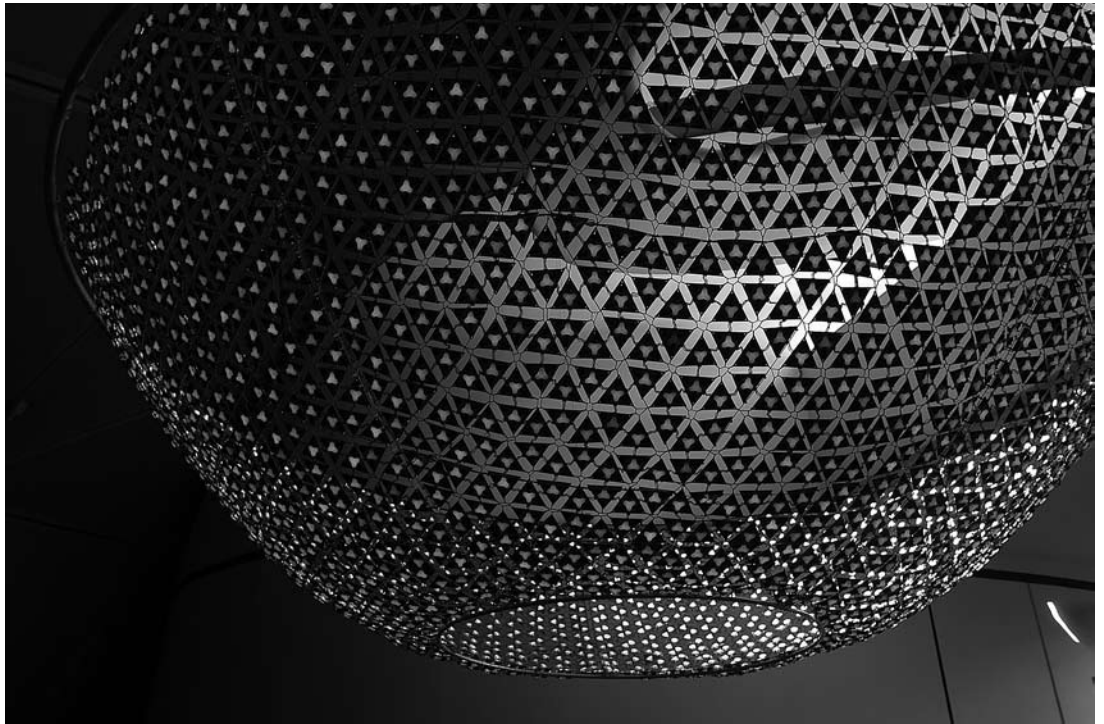
sl. 16. Makoto Sei Watanabe, *Fiber Wave II*, 1999.

(Pogled na instalaciju, Biennale u Veneciji, 2000.)

Foto: Makoto Sei Watanabe

sl. 17. Needle: Makoto Sei Watanabe, *Fiber Wave II*

© Kunsthhaus Graz, Austria

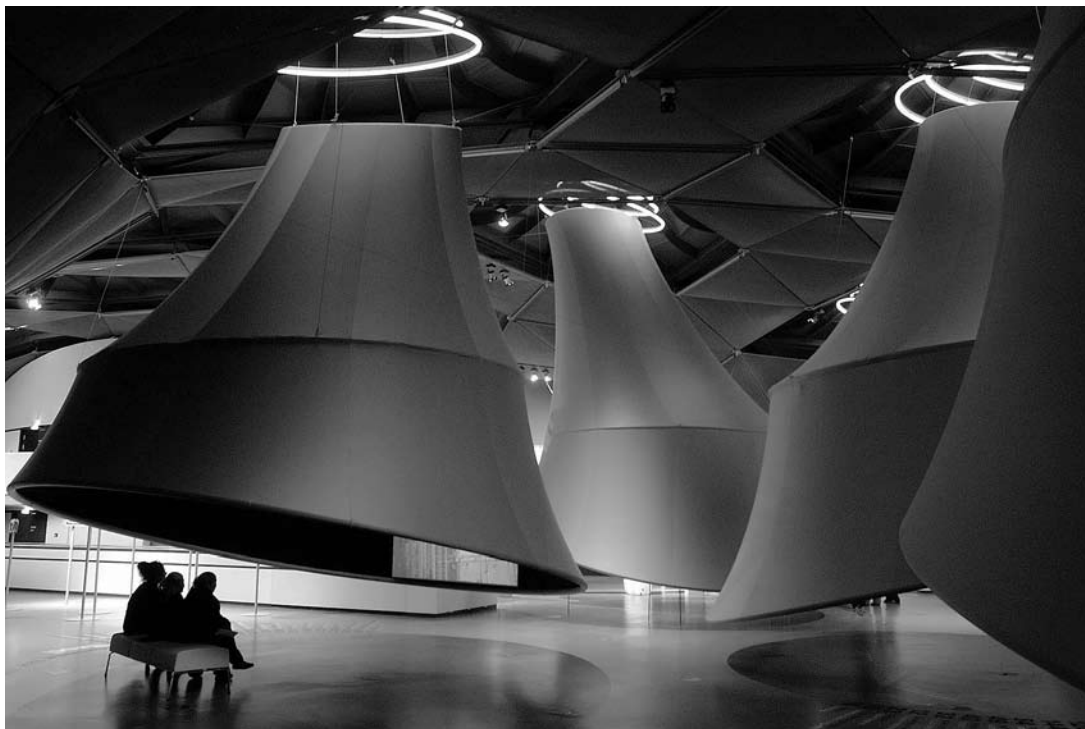
drukčiji doživljaj prostora. Nažalost, zbog kućnog reda u zgradi, transparentnost tih elemenata nije tako izrazita kao u drugim dijelovima zgrade. Stoga oni na neki način, možda zbog svoje glomaznosti u prostoru, stvaraju prepreku za doživljaj prostora.

Prostor na gornjoj razini potpuno je drukčiji i ima određeni dramaturški učinak. To je nešto s čime treba živjeti i svjesno s tim raditi. Imamo teškoća s osvjetljenjem, posebno u Prostoru 01. Nisam posve zadovoljan načinom na koji je riješeno osvjetljenje. Voljeli bismo ga promijeniti, ali izgleda da ćemo morati pričekati nekoliko godina da se dogode neka tehnološka poboljšanja na području osvjetljavanja. Možete zamisliti koliko bi truda zahtijevala promjena osvjetljenja. Kao i uvijek, proračuni muzeja mnogo su manji od proračuna izgradnje novog muzeja. Ne znam hoćemo li uspjeti dobiti novi sustav osvjetljenja. Uz to, bit će teško prilagođavati sustav u suradnji s arhitektima. No već smo naviknuli živjeti s tim i vidjet ćete da se za neke izložbe ne koristimo tim sustavima osvjetljenja već jednostavno reflektorima, što je posve u redu.

Tzv. Iglom ("Needle") dolazimo u dodatni dio građevine u kojemu se izložbe ne priređuju redovito. To je krajnji prostor obilaska – terasa na vrhu zgrade i vidikovac prema Starome gradu, prema drugoj strani rijeke, te je, naravno, vrlo privlačan posjetiteljima i dobro funkcionira kao mjesto za razmišljanje. Tu postavljamo mnogo informativnog materijala o izložbama.

Sad ćemo nakratko obići izložbe kako biste mogli vidjeti kako se koristimo prostorom.

Ovo je prva izložba o percepciji – *Einbildung – The Perception in Art*, s dva rada Chucka Closea, jednim radom Manfreda Willmanna (umjetnika iz Graza), radovima Liz Larner iz Kalifornije, nekih talijanskih umjetnika iz 1960-ih, britanskog kipara Anthonyja Cara te radovima austrijske umjetnice Helge Fillip iz 1960-ih. Riječ je i o djelima op-arta, koja su se igrala pojmom percepcije, istraživala percepciju i načine na koje se o tim temama govorilo u 1960-ima i 1970-ima te kako o tome danas govore mladi suvremeni umjetnici. To je bilo prvo istraživanje prostora i bilo je dosta uzbudljivo to

vidjeti. Danas, s iskustvom koje imam, mnoge bih stvari napravio drukčije. No to je proces koji stalno teče, prisiljeni ste raspravljati o tom prostoru i svaki put mnogo naučiti o njemu.

Sljedeća je izložba za nas izuzetno važna. To je instalacija američkog minimalista Sola Le Wittta. Za mene je to bilo usklađivanje ovoga prostora. Pozvali smo Sola Le Wittta dok je još trajala gradnja i on je došao na gradilište. Odmah je zatražio da sam izradi vlastiti projekt. Golemi zid izrađen od laganih betonskih blokova, koji biste doživjeli kao čudesnu situaciju koja oplemenjuje taj prostor na stvarno poseban način. To je zaista bio veliki uspjeh u javnosti. Bilo je zanimljivo to što smo mi već surađivali s javnošću, tj. s publikom koja je imala dovoljno znanja da taj projekt ne shvati kao provokaciju, već da uoči da može stvarno surađivati s takvom situacijom i živjeti s njom. Smatram da je ta razina percepcije normalna za grad veličine Graza.

Na sljedećoj slici vidite isti taj prostor, zapravo donji izložbeni prostor. To je izložba medijskih radova

Videodreams, čiji je kustos bio Adam Budak. Bilo je stvarno uzbudljivo jer smo gotovo postigli to da nam za izložbe videa više ne trebaju nikakvi zidovi ni crne kutije. A to je nešto što posebno cijenim u tom prostoru, u kojemu stvarno imamo svojevrsne velike arhitektonske prostore kroz koje možete šetati i gledati projekcije.

Sljedeća izložba, *Movable Parts / Art on the move – movement in art*, govorila je o kinetičkoj umjetnosti, a ostvarena je u suradnji s Museumom Tinguely iz Basela. To je vjerojatno najuspješnija izložba koju smo do danas imali. Opet se promijenio način rada s prostorom. U tom se primjeru radilo s dojmom stroja jer je ta zgrada i stroj. Ona u posjetiteljima sigurno stvara različite asocijacije. Imate, naravno, i organičku asocijaciju, ali i svojevrsan visokotehnoški dojam. Jasno je da to dobro uspijeva na određenim izložbama.

Ovo je bila izložba Michela Majerusa, njemačkog slikara koji je tragično preminuo prije nekoliko godina. Zajedno s Stejdelijkmuseumom iz Amsterdama, Deichtorhallenom iz Hamburga, Kaestner

Izložba: M Grad. Europski krajolici gradova / M Stadt. Europäische Stadtlanschaften
Kunsthau Graz, 1. listopada – 8. siječnja 2006.

sl. 18. Space01: Ausstellungsdesign (Dizajn izložbe), ReD

sl. 19. Space01: *Eight lost animals*, 2001, Julian Opie

sl. 20. Space02: *Pizza City*, Chris Burden. U pozadini: *Stadtbild*, Gerhard Richter

sl. 21. Julian Opie, *Eight lost animals*, 2001. Courtesy Julian Opie, Lisson Gallery, London

© Kunsthau Graz, Austria

Izložba: Inventur. Werke aus der Sammlung Herbert / Inventura. Radovi iz kolekcije Herbert
Kunsthhaus Graz, 10. lipnja – 3. rujna 2006.

sl. 22. Space01: Donald Judd, *Untitled*, 1984.
Foto: Nicolas Lackner, Kunsthhaus Graz, 2006.

sl. 23. Space02: Carl Andre, *Henge on 3 Right Thresholds (Meditation on the Year 1960)*, 1960.-1971.
Foto: Nicolas Lackner, Kunsthhaus Graz, 2006.

sl. 24. Space02: Sol LeWitt
Incomplete Open Cubes, 6/1, 9/4, 8/10, 8/19, 8/22, 10/1, 1974.
Foto: Nicolas Lackner, Kunsthhaus Graz, 2006.

© Kunsthhaus Graz, Austria

Gesellschaftom iz Hannovera te s novim muzejom MUDAM iz Luxembourga odlučili smo organizirati izložbu kao njegovu veliku retrospektivu u različitim prostorima. U Kunsthhausu smo pokušali rekonstruirati neke njegove glavne instalacije što smo mogli učiniti zahvaljujući golemim prostorima. Željeli smo u prostor unijeti arhitektonske elemente i rekonstruirati galerijske ili muzejske prostore da bismo pokazali kako je njegovo slikarstvo povezano s instalacijom ili se isprepleće s njom i s arhitekturom. Mislim da to nije lako učiniti u drugim konvencionalnijim prostorima. Po tome se možemo usporediti s Deichtorhallenom u Hamburgu. Oni su to drukčije riješili. Napravili su izložbu dugačkog niza Majerusovih slika, što nije bilo u tako uskoj vezi s arhitekturom. No u Kunsthhausu je stvarno imalo smisla stvoriti nove prostore unutar postojeće arhitekture. To je arhitektura koja dopušta ili čak zahtijeva različite razine arhitekture.

U oba je prostora vrlo važno to što oni omogućuju višeslojnu percepciju. Nikad ne gledate u četiri zida, ni u neku vrstu jednoga čvrstog prostora. Mnogo se više bavite slojevima, mnogo se više bavite odnosima. Na neki način kompilirate situacije konstrukcija i pogleda (prizora), što ne biste mogli učiniti u ortogonalnim prostorima. Zato je sve mnogo otvorenije i morate se mnogo više kretati. Za mene je to poput surfanja u nekome izložbenom prostoru, koji je drukčiji od prostora u kojima sam prije radio.

Na izložbi *Chikaku* prvi put smo radili s arhitektom iz inozemstva. (Inače radimo s arhitektom iz tima Petera

Cooksa, Nielsom Jonkhansom, koji danas zajedno s Wolfom Prixom radi na Sveučilištu Angewandte Kunst u Beču). Tada je to bio japanski arhitekt Makoto Sei Wanatabe koji je, naravno, napravio vrlo impresivnu skulpturalnu strukturu koja na ovoj gornjoj razini služi kao svojevrsna osnova za izlaganje kipova i instalacija u tom prostoru.

To je po mojem mišljenju jedno od najimpresivnijih ostvarenja izložbene arhitekture koje je istodobno i kiparsko djelo. Dobro je poslužilo i strukturiranju prostora za vrijedna kiparska djela i instalacije.

Iz inozemstva, tj. iz Barcelone, došao je i tim mladih arhitekata ReD koji su prilično drukčije strukturirali taj prostor. Arhitektonska zanimljivost na toj izložbi je gornja razina na kojoj je ReD kreirao vrlo zanimljive strukture za videoprojkcije, što se na neki način nastavilo u nekim arhitektonskim idejama. To je nevjerojatno dobro funkcioniralo i projekcije se stvarno prikazuju na mnogim izložbama i dalje uspješno žive na izložbenim ekranima. Mogle bi samostalno funkcionirati kao pouzdana arhitektura za projekcije.

Dosad najizazovnija situacija od svih s kojima smo se suočili bila je izložba Zbirke Annick i Antona Herberta – zbirke minimalističke i konceptualne umjetnosti. Bilo je, naravno, zanimljivo postavljati je u ovoj zgradi, posebno radove koji su tijesno povezani sa situacijama bijele kocke i koji su na neki način, rekao bih, sekularizirani ili sa svojom austom preneseni u situaciju bijele kocke. U našoj zgradi ne bi imalo smisla rekonstruirati bijele kocke. Dosjetili smo se, zajedno s Herbertovima,

sl. 25. Space 02: Gerhard Richter
1024 Farben in 4 Permutationen, 1973.
Foto: Nicolas Lackner, Kunsthaus Graz,
2006.

sl. 26. Space02: Gilbert & George, vv 1977.
Foto: Nicolas Lackner, Kunsthaus Graz,
2006.

sl. 27. Space02: Richter, Paolini, Merz,
Penck
Foto: Nicolas Lackner, Kunsthaus Graz,
2006.

© Kunsthaus Graz, Austria

zatražiti od umjetnika da učine intervencije za izložbu. Odabrali smo Heima Zoberinga i on je napravio svojevrsnu vrlo provizornu arhitekturu koja se savršeno složila s umjetničkim djelima. Izložba je vrlo uspješna i vraća te radove natrag u život, oni ponovno imaju svoju auru.

THE KUNSTHAUS GRAZ, AUSTRIA

THE KUNSTHAUS GRAZ belongs to the buildings that know how to challenge their users. Peter Cook's and Colin Fournier's architecture follows both their own and Friedrich Kiesler's trend-setting ideas, presented in the context of their work with the *Archigramm* group of architects.

In this very special building, public, artists, critics, and curators alike are confronted with its constellation in a special way and they react differently. Everybody is forced to have an attitude towards the building and must take a far more active role in doing so than in conventional architecture.

***PETER PAKESCH was born in Graz, studied architecture and worked as artist and exhibition organiser. He headed the department of fine arts at *Forum Stadtpark*, Graz and organised exhibitions and events for the Styrian Autumn art festival. Together with Helmut Strobl, he founded *Grazer Kunstverein*. From 1996 to 1998 he was a member of Soros International Advisory Board and from 1996 to 2003 Director of *Kunsthalle Basel*. Since 2003 he has been the Artistic Director of *Landesmuseum Joanneum* in Graz and a member of the University Council of Graz Technical University.**

A transcription of a free presentation at the international conference 'Destination. New Museum. Building' Museum of Contemporary Art, Zagreb, Croatia, 2006.

The text has been slightly modified in line with the editing and subediting conventions of the publication.

Za objavljivanje priredio /
Prepared for publication by:
Peter Pakesch

Prijepis tonskog zapisa /
Transcript of sound recording:
Ksenija Pavlinić - Tomašević

Prijevod s engleskog jezika /
Translation from English:
Vesna Bujan

Images: © Kunsthaus Graz, Austria